

A88/21 CO:2086914

6 september 1988.

TOENADERING COMECON-EG IN STROOMVERSNELLING. OOSTBLOK BLIJFT AGEREN TEGEN COCOM

Nadat vertegenwoordigers van EG en COMECON op 25 juni jl. in Luxemburg zoals verwacht* een "gemeenschappelijke verklaring" ondertekenden over wederzijdse erkenning en economische samenwerking, struikelen Oosteuropese diplomaten bijna letterlijk over elkaar om voor hun land in Brussel bilaterale accoorden af te sluiten. Terwijl in de Westerse media aan deze ontwikkelingen relatief weinig aandacht wordt besteed, staat de pers in het Oostblok al maanden bol van beschouwingen over het grote profijt dat zowel COMECON als EG zouden hebben van een betere samenwerking tussen beide economische blokken. Het optimisme in de socialistische staten staat in schril contrast met de scepsis in West-Europa, waar op korte termijn nog geen substantiële opleving van de Oost-West handel verwacht wordt.

De voornaamste drijfveer achter het toenaderingsbeleid van de COMECON is naast de verwachte handelsvoordelen zonder twijfel het verlangen naar hoogwaardige Westerse technologie. Steevast wordt in commentaren op de samenwerking tussen EG en COMECON dan ook gepleit voor "het afbreken van kunstmatige barrières" en opgeroepen door het COCOM** opgestelde lijsten met embargo-goederen af te schaffen. Dit voortdurende hameren op het verwijderen van "relicten uit de Koude Oorlog" lijkt in deze tijd van politieke ontspanning tussen Oost en West succesvol; in de afgelopen maanden hebben diverse Westeuropese politici en journalisten, met name in de Bondsrepubliek Duitsland, zich kritisch uitgelaten over de in COCOM-verband afgesproken exportbeperkingen.

*Zie FOCUS A88/13 CO:2077868 COMECON LONKT NAAR EG MET OOG OP TECHNOLOGIE.

**Zie: FOCUS A88/08 CO:2074102 MOSKOU DRIJFT GEEN WIG IN COCOM: MINDER PRODUCTEN MAAR BETERE CONTROLE.

COCOM staat voor Coordinating Committee for Multilateral Export Controls en bestaat uit de NAVO-landen minus IJsland, plus Japan.

TOENADERING EG-COMECON IN STROOMVERSNELLING. OOSTBLOK BLIJFT AGEREN TEGEN
COCOM

Op 25 juni jl. ondertekende de Westduitse minister van Buitenlandse Zaken Hans-Dietrich GENSCHER als fungerend voorzitter van de Raad van ministers van Buitenlandse Zaken van de EG samen met de Sovjetrussische COMECON-secretaris Vyacheslav SYCHEV een "gemeenschappelijke verklaring", waarin EG en COMECON overgingen tot wederzijdse erkenning en kenbaar maakten dat gestreefd zou worden naar grotere economische samenwerking.* Deze verklaring, die de voorwaarden schiep voor het afsluiten van bilaterale handels- en samenwerkingsovereenkomsten tussen individuele lidstaten, kon ondertekend worden nadat de COMECON in mei de laatste hinderpaal had weggenomen. Tot dan had hij namelijk geëist dat de verklaring geen betrekking zou hebben op West-Berlijn, dat in de EG-accorden wel tot het grondgebied van de Gemeenschap wordt gerekend. Met het laten vallen van deze eis konden de besprekingen, in 1985 op instigatie van de Russische partijleider GORBACHEV hervat na een jarenlange impasse, op zeer korte termijn worden afgerond.

De ondertekening van de "intentieverklaring" werd begeleid door zeer optimistische commentaren in de Oosteuropese media. Zo beschreef het Tsjechoslowaakse partijblad Rude Pravo de gebeurtenis in Luxemburg als "de eerste stap in de richting van het vestigen van systematische economische en wetenschappelijk-technische samenwerking tussen de twee geïntegreerde blokken" en als "het eerste fundament voor een gemeenschappelijk Europees huis". Deze laatste beeldspraak, het bouwen aan een gemeenschappelijk Europees huis, duidt bij voortdurend op wanneer er van Oosteuropese zijde gesproken wordt over de toenadering tussen EG en COMECON.

In West-Europa overheerst echter de scepsis. Een wezenlijke uitbreiding van de handel met Oost-Europa (niet meer dan 7% van de buitenlandse handel van de EG) wordt op korte termijn niet verwacht, omdat deze ernstig wordt gehinderd door zaken als trage ambtelijke molens in de plan-economieën, een kwalitatief ontoereikend aanbod en het ontbreken van convertibiliteit tussen de valuta.

Dit alles weerhield de COMECON-staten er niet van onmiddellijk na het accord van Luxemburg aan te sturen op de totstandkoming van bilaterale accorden met de EG. Reeds op 30 juni kon Hongarije als eerste meedelen dat jarenlang overleg met Brussel had geleid tot een handelsovereenkomst. Het accord voorziet in de opheffing van een groot aantal EG-restricties ten aanzien van Hongaarse importen en schept ook gunstige voorwaarden voor het opzetten van joint ventures en andere samenwerkingsvormen op gebieden die uiteenlopen van toerisme tot wetenschappelijk onderzoek.

In het kielzog van Hongarije hebben ook andere COMECON-staten hun overleg met de EG in een stroomversnelling gebracht. De DDR, aanvankelijk uiterst gereserveerd ten aanzien van relaties met Brussel, verraste vriend en vijand door op 15 augustus aan te kondigen dat met onmiddellijke ingang diplomatieke banden met de EG waren aangeknoopt.** Ook de Sovjet-Unie, Tsjechoslowakije en

*De verklaring werd tevens ondertekend door de Belg Willy DE CLERCQ, lid van de Europese Commissie en belast met de buitenlandse betrekkingen en Rudolf ROHLICEK, eerste vice-premier van Tsjechoslowakije.

**Zie de Frankfurter Allgemeine Zeitung van 19 augustus 1988, die spreekt over "Überraschungskunstler aus Ost-Berlin".

Bulgarije hebben volgens een mededeling van een EG-woordvoerder op 16 augustus een positief antwoord ontvangen op hun verzoek tot het aanknopen van diplomatieke betrekkingen met Brussel.*

Athene

Op uitnodiging van de socialistische fractie in het Europees Parlement vond begin juli in de badplaats Voultagmeni bij Athene een conferentie plaats, waar vertegenwoordigers van COMECON en EG discussieerden over de gevolgen van het Luxemburgse accoord. Ook deze bijeenkomst werd gekenmerkt door Oosteuropese optimisme en Westerse scepsis. Terwijl Jacques DELORS, voorzitter van de Europese Commissie (het dagelijks bestuur van de EG) vooral benadrukte dat de relaties langs de weg der geleidelijkheid verbeterd moeten worden, zag de leider van de COMECON-delegatie, de Pool Stephan ZAWODZINSKI, reeds op korte termijn enorme mogelijkheden voor samenwerking op het gebied van transport, energie, milieu, wetenschap en technologie.

De Tsjechische vertegenwoordiger, Jan MARKO, verwoordde bij deze gelegenheid opnieuw de Oosteuropese afkeer van de "discriminerende maatregelen" van het COCOM, omdat deze exportbeperkingen voor hoogwaardige technologie in strijd zouden zijn met de slotaccorden van Helsinki.

MARKO's betoog sluit perfect aan bij een sinds januari jl. waar te nemen Oosteuropese offensief tegen deze in Parijs gevestigde instelling. Hoewel de socialistische staten er in de afgelopen jaren op talrijke manieren in geslaagd zijn, goederen die op de COCOM-lijsten voorkomen te bemachtigen, wordt het COCOM blijkbaar toch nog steeds ervaren als een lastige hinderpaal. Dat de Sovjet-Unie en haar bondgenoten zich genoodzaakt hebben gezien een gecoördineerd offensief te starten tegen dit "relict uit de Koude Oorlog", heeft - zo valt op te maken uit een recent verschenen artikel in een Russisch tijdschrift** - alles te maken met de wijze waarop de COCOM-leden, in het bijzonder de Verenigde Staten, er de afgelopen jaren in geslaagd zijn landen als Oostenrijk, Zwitserland en Zweden over te halen de COCOM-richtlijnen meer te respecteren.

Deze niet-COCOM landen werden in het verleden regelmatig beschuldigd van onvoldoende controle op illegale doorvoer van technologie naar Oost-Europa. De Verenigde Staten dreigden herhaaldelijk de export van technologie naar deze "neutrale" landen te beperken, indien zij hun export naar het Oostblok niet beter reguleerden. Het Sovjet-tijdschrift beklaagt zich er dan ook over dat deze politieke druk ertoe geleid heeft dat Zwitserland de COCOM-regels bijna geheel heeft opgenomen in haar wetten op de buitenlandse handel. Ook Oostenrijk en Zweden zouden onder druk van de VS momenteel een strakkere exportregulering hanteren. Formeel zal auteur Vilfrid TRILLENBERG misschien het gelijk aan zijn zijde hebben, doch de praktijk wijst uit met name Oostenrijk nog steeds fungeert als belangrijke "sluis" voor de doorvoer van "high-tech" naar Oost-Europa.

*Mededeling van een EG-woordvoerder in Le Monde van 17 augustus 1988.

**Het betreft hier het artikel "COCOM, barrier on the path towards international cooperation" door Vilfrid TRILLENBERG in het maandblad "Ekonomicheskoye Sotrudnichestvo Stran-Chlenov Sev" (februari 1988). De auteur is als econoom verbonden aan het Internationale Instituut voor Economische Problemen in het Socialistische Wereldsysteem van de COMECON.

Ter discussie

Ondanks de vastberadenheid van de COCOM-staten - tijdens de laatste bijeenkomst in Versailles (januari jl.) - om te komen tot betere controle, lijkt de anti-COCOM-campagne van het Oostblok inmiddels de eerste vruchten af te werpen. Met name in de Bondsrepubliek Duitsland wordt het bestaansrecht van het COCOM meer en meer ter discussie gesteld. De minister van Buitenlandse Zaken van de deelstaat Hessen, Alfred SCHMIDT (FDP), riep onlangs op tot het vrijwel afschaffen van de exportbeperkingen, omdat deze niet passen in de huidige tijd van ontspanning. Zijn partijgenoot GENSCHER, de Westduitse minister van Buitenlandse Zaken, heeft reeds bij herhaling kenbaar gemaakt dat naar zijn mening "in een tijd van het Nieuwe Denken en het steeds sterker wordende verlangen naar samenwerking de COCOM-beperkingen tot een minimum teruggebracht dienen te worden". Ook in andere Westerse landen vallen in de media dergelijke pleidooien steeds vaker waar te nemen.*

Complexprogram 2000

Als reactie op de verslechterende handelsrelaties met het Westen, de Westeuropese programma's voor technologische ontwikkelingen (EUREKA) en de stringenter toepassing van de regels tegen technology-transfer, presenteerde de COMECON in 1985 een "Complexprogramma ter bevordering van de technisch-wetenschappelijke vooruitgang tot het jaar 2000". Hierin is aangegeven hoe de COMECON-staten door samenwerking, afstemming en taakverdeling op het gebied van wetenschap en technologie, de achterstand op het Westen denken weg te werken.** Onder GORBACHEV is de afgelopen jaren duidelijk geworden dat de doelstellingen van dit Complexprogram 2000 bij lange na niet gerealiseerd kunnen worden zonder samenwerking met de ontwikkelde industriestaten in het Westen.

Het is duidelijk dat de recente toenadering tussen EG en COMECON in belangrijke mate is voortgekomen uit deze wens tot samenwerking op wetenschappelijk en technisch gebied. Uit Oosteuropese commentaren valt af te leiden, dat gehoopt wordt dat door de verbeterde samenwerking met de EG langs legale weg - met gebruikmaking van de zo ontstane nieuwe mogelijkheden voor politieke beïnvloeding en diplomatieke druk - meer hoogwaardige Westerse technologie bemachtigd kan worden. Bovendien lijken zich in de nabije toekomst ook op dit terrein voor Oost-Europa tal van nieuwe mogelijkheden aan te dienen, door het naderende vrijhandelsverkeer als gevolg van het verdwijnen van de interne EG-grenzen in 1992.

Tegelijk zullen de Sovjet-Unie en haar Oosteuropese bondgenoten blijven pogen ook langs andere, meer traditionele wegen, produkten die op hun technologische verlanglijstje prijken, te bemachtigen. Tegen deze achtergrond moeten waarschijnlijk ook de afkeurende reacties in de Oostblok-media geplaat worden, ten aanzien van een mogelijk EG-lidmaatschap van Oostenrijk en Zweden.***

*Vergelijk bv. G. VAN HOPSLLOT, De vervloekte lijst. Onvrede over beperking export naar Oostblok, in: Intermediair, 8 juli 1988.

J. NITZOLD, Technologische West-Ost-Kooperation zwischen Skepsis und Hoffnung, in: Ost-Europa 38(1988) afl. 7/8 p.633-643.

**Zie C. MEIER, Das "RGW-Komplexprogramm 2000". Konzept, Stand der Implementierung und Probleme.

Berichte des Bundesinstituts für ostwissenschaftliche und internationale Studien 41-1987.

***Bijvoorbeeld Jozef JANTO in de Bratislava Pravda van 8 juni 1988 "Austria's economic problems and squinting at the EEC" (FBIS-EEU 88-114, 14-6-1988).

Waarschijnlijk wordt gevreesd dat inkapseling van deze beide neutrale staten in het EG-blok de teloorgang zal betekenen van twee belangrijke "doorvoerhavens" van Westerse technologie, omdat de landen zich dan geheel zullen moeten schikken naar de gangbare regelgeving in de andere EG-lidstaten, die met uitzondering van Ierland* allen zijn aangesloten bij het COCOM.

Een betere toegang tot de Westerse markten en een groeiende stroom van Westerse technologie naar het Oostblok zijn volgens de Sovjet-leider Michael GORBACHEV belangrijke voorwaarden voor het welslagen van de perestroika en de modernisering van de Oosteuropese economieën. De afgelopen maanden is duidelijk geworden dat Oost-Europa (e.g. de COMECON) een doorbraak in de betrekkingen met de Europese Gemeenschap heeft geforceerd, om - tegen de achtergrond van de eenwording van de Europese markt in 1992 - op afzienbare termijn op dit terrein succes te boeken. Het ligt echter voor de hand dat Moskou c.s. tegelijkertijd niets zullen nalaten om te besparen op "research & development" door ook langs niet-legale wegen hoogwaardige technologie te bemachtigen.

*De Republiek Ierland heeft evenwel met de NAVO en het COCOM duidelijke afspraken gemaakt over de navolging van de richtlijnen ten aanzien van exportbeperkingen voor hoogwaardige technologie.